

НАРОДНЕ ЖИТЛОВЕ БУДІВНИЦТВО НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Місцем дослідження архітектурно-планувальних особливостей народного житлового будівництва було обрано селище Польове Дергачівського району Харківської обл. Вибір був зумовлений тим, що історія цього поселення ведеться з часів заснування Куряжського монастиря і згадується в "Описании Харьковской епархии" як селище, в якому у 1678 році вже функціонувала церква. Селище заселялося виключно українцями і за обсягом розрослося до 400 дворів. Після Другої світової війни відсутність містобудівних факторів та транспортного зв'язку призвели до поступового зменшення чисельності населення селища. Цим зумовлене збереження великої кількості будівель української народної архітектури кінця XIX - початку XX ст.

Спочатку розселення проводилось як слободи. На одному з пагорбів, між слободами, як ядро села, була збудована дерев'яна рублена церква з дзвіницею. Дороги - зв'язки між слободами і центром заселялися відповідно рельєфу, в низині між пагорбами. Але, з часом, при збільшенні населення, будівництво велось на дорогах-зв'язках між слободами без особливого врахування рельєфу. Село мало житлові, громадські та господарські споруди. На ряду з церквою були: школа, 2 корчми, 7 млинів і ставок з греблею. Громадські та господарські споруди своїми розмірами, як ключові архітектурні доміанти, створювали неповторний силует села.

Традиційною садибою був комплекс, що складався з хати, двора, города та левади. Планувальна прив'язка хати була зорієнтована не на вулицю, а за сторонами світу. Фасад хати завжди виходив на південь. Господарські споруди розташовувалися відносно хати та вулиці в залежності від рельєфу в межах двору.

В число господарських споруд входило: хлів, клуня, суточки-сарай (єдина прибудова до хати, з північної сторони, під єдиним дахом), погріб та ятка. Двір та хата були обсажені плодово-ягодними культурами. З боку вулиці садиба мала огорожу - плетений тин з воротами та хвірткою. Рублені колодязі розташовувалися по вулиці, мали огорожу та обсажувалися вербами. Зустрічалися "журавлі".

Під час експедиції було оглянуто біля 50 старовинних споруд, з яких 16 будівель були обміряні та візуально обстежені. Всі хати, котрі збереглися, збудовані за одною схемою. Розміри типової хати становили 6х8 метрів при висоті стін 2,5 м, а з дахом - 6-7 м (всі розміри усереднені). Дах був солом'яний чотирисхилий на кроквах. Будівлю завершував бовдур - димова труба - плетений з гілля і обмазаний глиною. Планувальна структура хати складалася з великої хати (4,5х4,5 м), хатини-кухні з піччю (3х3 м), сіней (1,5х2 м), комори (1,5х2 м) та відкритої призьби під дахом (1х4 м), в подальшому галерейки. Долівка завжди була глиняною. Стіни - дубовий каркас, велика хата - зруб, а інші стіни заповнювались сторчковим методом, обмазувалися глиною і білилися крейдою. Стеля підтримувалась сволоками. А в великій хаті на сволоку традиційно вирізувався декоративно оздоблений хрест та дата освячення будівлі. Для господарського використання піддашся, на сінях стеля була відсутня.

Проаналізувавши планувальну структуру с. Польове та архітектуру його хат (кінець ХІХ - поч. ХХ ст.), ми можемо зробити висновок, що на тлі традиційних поглядів в типових ситуаціях в народній архітектурі Слобожанщини протягом ХVІІ-ХХ ст. проведені нові якісні архітектурні перетворення: в планіровці села, в перенесенні господарських будівель за територію подвір'я, що покращує забудову в естетичному та екологічному відношеннях; застосування ганку і розширення призьби, що дозволяє внести індивідуальність в типове житлове будівництво. Все це мало вплив на подальший розвиток народного українського житла.

На наш погляд, виникла необхідність в організації експедицій на місця для завершення збору матеріалів про старі будови та видати альбом пам'яток традиційної народної архітектури Харківщини.

Переверзев Д.А. (Харьков)

КОРОЛЕНКО И ХАРЬКОВ

В Харькове есть улица и переулок Короленко. Самая большая и наиболее информационно-обеспеченная библиотека города также носит имя Короленко.

Но бывал ли В.Г.Короленко в Харькове?

Если да, то где и когда?

Х.Д.Алчевская многие годы (1886-1913) переписывалась с В.Г.Короленко. Но ни в одном письме не сказано, что они встречались где-либо, в том числе в Харькове. Следовательно, в эти годы Короленко в Харькове не бывал.

Тем не менее, представители харьковской интеллигенции активно общались с Короленко, нередко бывая у него в Полтаве, где он постоянно проживал, начиная с 1901 г., вплоть до своей смерти в декабре 1921 г.

По советам Х.Д.Алчевской, А.Я.Ефименко, Елпатьевского, Скитальца, Серафимовича в 1905 г. к нему в Полтаву приезжал харьковчанин А.И.Кандыба, будущий знаменитый украинский поэт О.Олесь. Он тогда получил от Короленко рекомендацию - поддержку к петербургским издателям, благодаря чему в Петербурге был быстро опубликован (1905) первый сборник стихов О.Олеся на украинском языке, среди которых были и широко известные сейчас "Чари ночі" ("Сміються, плачуть солов'ї..."). Таким образом Короленко в значительной мере помог состояться поэту О.Олесю.

В 1911 г. в Полтаву к Короленко приезжает корреспондент Харьковской газеты "Утро" М.Ф.Доронович (участник революционного движения, журналист, литератор), чтобы заручиться мнением Короленко по делу